

2004 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YENİ ANLAYIŞLAR: 1998 ÖĞRETİM PROGRAMINDAN FARKLILIKLARI AÇISINDAN BİR İNCELEME

NEW UNDERSTANDINGS IN 2004 SOCIAL STUDIES CURRICULUM: A STUDY OF
DIFFERENCES OF 1998 SOCIAL STUDIES CURRICULUM

Mehmet GÜLTEKİN¹
Ömür GÜRDOĞAN BAYIR²
Nur Leman GÖZ³

Öz

Bu araştırmanın amacı, 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlar konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma, tarama modeli benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, Eskişehir İl merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan 105 sınıf öğretmeni katılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenleri, programda yer alan kazanımlar, öğrenme alanları, ara disiplinler, sarmallık ilkesi ve diğer derslerle ilişkilendirmenin bir yenilik olduğunu ve bu yeniliklerin programda genelde öngörüldüğü biçimde uygulandığını düşünmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri, programda yer alan kazanımlar, öğrenme alanları, ara disiplinler, sarmallık ilkesi ve diğer derslerle ilişkilendirme konularında olumlu görüş belirtmişlerdir. Öte yandan sınıf öğretmenleri kendilerine yöneltilen açık uçlu sorulara programda yer alan yeni anlayışların öğrenci düzeyine uygun ve öğrenci merkezli olduğuna, kazanımlar ve konuların yaşamla bağlantılı olduğuna vurgu yapmışlardır. Sınıf öğretmenleri, programda yer alan yeni anlayışlar bağlamında ders kitaplarının yetersiz, konuların yüzeysel ve ders süresinin yetersiz olduğuna değinmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Kazanım, Öğrenme Alanı, Ara Disiplin, Sarmallık, Diğer Derslerle İlişkilendirme

Abstract

The study aims to identify the primary school teachers' views about new understandings in 2004 Social Studies curriculum. Survey model was used for this purpose. 105 primary school teachers working in Eskişehir participated the study. Data were gathered through the questionnaire which was developed by the researchers. As a result primary school teachers consider that acquisition, learning areas, sub-disciplines, spiral principle ve related with other courses in the curriculum as an improvement and these improvements have been applied as predicted. Their views about these improvements are positive. On the other hand, appropriateness for student level, being student-centered, relationships of the acquisition and contents with real life are emphasized. The primary school teachers also mentioned the insufficient course books, superficial contents and limited course time.

Key Words: Social studies, Acquisition, Learning Areas, Sub-Disciplines, Spiral Principle, Related With Other Courses

¹Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, mgulteki@anadolu.edu.tr

² Arş.Gör., Anadolu Üniversitesi, ogurdogan@anadolu.edu.tr

³ Arş.Gör., Anadolu Üniversitesi, nlgoz@anadolu.edu.tr

1. GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, nitelikli insan gücüne duyulan gereksinim ve eğitim bilimleri alanındaki gelişmeler, toplumun dinamiklerinin yanı sıra eğitim programlarını da etkilemektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda eğitim programları gözden geçirilmekte, değerlendirilmekte ve yeniden hazırlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı, 2004 yılında yaptığı bir çalışma ile ilköğretim programlarını yeniden hazırlamıştır.

İlköğretim programları, 2004-2005 öğretim yılında dokuz ilde pilot olarak uygulamaya konulmuş; 2005-2006 öğretim yılından itibaren de ülke çapında yaygınlaştırılmıştır. Uygulamaya konulan bu programlardan biri de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’dır.

Sosyal Bilgiler, bireylere düşünme becerileri ve eleştiri yeterliği ile karar verme ve toplumun mutluluğunu sağlayacak etkinliklere katılım becerileri kazandırmayı, demokratik yapı ve değerlere ilişkin anlayış geliştirmeyi ve insan ilişkilerini anlama ve sosyal problemlerle başa çıkabilme için gerekli kavram ve yöntemleri kazandırmayı amaçlayan bir derstir (Michaelis ve Garcia, 1996). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler programı, hemen hemen her bakımdan değişen koşullarda sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan, bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirme amacı taşıyan bir programdır (Öztürk, 2006).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (2004:43) ilköğretim 4. ve 5. sınıflar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Programını; “bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında inceleyen; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” biçiminde tanımlamış ve programın vizyonunu şöyle belirlemiştir:

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, Sosyal Bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek”

Bu yönüyle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, çağdaş gelişmeler ışığında öğrencilerin bilgiyi üreten ve kullanan bireyler olarak yetişmelerini ve gereksinim duydukları beceri ve

değerleri kendi yaşantıları yoluyla geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bu bağlamda programın, öğrenci merkezli eğitim anlayışını benimseme ve yaşama geçirme konusunda olumlu bir girişim olduğu söylenebilir.

1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dikkate alındığında, 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yeni anlayışlara sahip olduğu görülmektedir. Öncelikle yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı “davranışçı” bir nitelik sergileyen önceki programlardan farklı olarak “yapılandırmacı” öğrenme kuramı temel alınarak hazırlanmıştır. Safran’ın (2004) da belirttiği gibi bir eğitim programı, bir ülkenin eğitim felsefesinin yansımaları taşıyan en somut örneklerden biridir. Bu bağlamda, 2004 İlköğretim Programı, Türk eğitim anlayışının değiştiğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, amaçlarla ilgili olarak gerçekleştirilen en önemli değişiklik, dersin özel amaçlarının **kazanım** olarak ifade edilmesidir. 1998 ve daha önceki Sosyal Bilgiler Öğretimi Programlarında davranışçı yaklaşım doğrultusunda davranışsal olarak ifade edilen amaçlar, 2004 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda kazanımlar biçiminde ifade edilmiştir. Öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran “kazanım”, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir. Davranışçı yaklaşımda, bilgi, beceri, değerler ayrı kategoriler halinde ele alınmaktayken, yapılandırmacı yaklaşım, bunların her birini anlamlı bir bütün içine yerleştirmeyi temel almıştır (Safran, 2004). 2004 Sosyal Bilgiler öğretim programında amaçlarda bir azalma olmuş ve öğrenci düzeyine uygun yapılandırmacı kuram temelinde kazanımlar yer almıştır (Ata, 2006).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında amaçların yanı sıra başka yeni anlayışlar da benimsenmiştir. **Ara disiplinler** programda öngörülen yeni anlayışlardan biridir ve ilk kez 2004 programında yer almıştır. Sosyal Bilgiler Programında yer alan ara disiplinler şunlardır (MEB, 2004):

- Girişimcilik Eğitimi
- Rehberlik Eğitimi
- Temel Afet Eğitimi
- Kariyer Eğitimi
- Sağlık Kültürü Eğitimi
- İnsan hakları ve Vatandaşlık Eğitimi
- Özel Eğitim

- Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ara disiplinlere ilişkin kazanımlar temalara yerleştirilmiştir. Derste ele alınacak temalarla ilgili olan ara disiplin kazanımlarının ders kazanımları ile ilişkilendirilmesi dersin amaçlarının gerçekleştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır (Ermiş, 2008). Bu nedenle, ara disiplin kavramının bilinmesi ve öneminin farkına varılması önemli görülmektedir.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında önceki programlara göre içerik esnek tutulmuştur. Önceki programlarda üniteler, konular ve alt konular yer alırken, 2004 programında öğrenme alanları doğrultusunda oluşturulan üniteler ve ünitelerdeki kazanımları gerçekleştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Programında ilk kez vurgulanan **öğrenme alanı** “birbiriyle ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen yapı” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre öğrenme alanı, işlenecek ünitelerde dikkate alınması gereken ve öğrenmeyi düzenleyecek bir yapıyı ifade etmektedir. Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içermekte ve 4. sınıftan 8. sınıfa kadar devam etmektedir (Gültekin, 2008). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında “Birey ve Kimlik, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç, Yönetim ve Toplum, Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları yer almaktadır (MEB, 2004).

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanmıştır. Ayrıca, genişleyen program anlayışı yerine **sarmal program** anlayışı benimsenmiş, disiplinlerarası program deseni çerçevesinde üniteler oluşturulmuştur. Sarmal program anlayışında daha önce öğrenilmiş olan konular gerektiğinde tekrar edilebilir. Ancak bu tekrarlar konuyu hatırlamaktan çok kapsamı genişletmek adınadır (Demirel, 2011).

İçerik yalnızca Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi eğitimi ile sınırlandırılmamış; Sosyal Bilimlerin Antropoloji, Felsefe, Psikoloji, Hukuk, Sosyoloji gibi diğer alanları yansıtan öğrenme alanlarına yer verilmiştir (Ata, 2006). Ayrıca programda, ulusal-evrensel değerler dengesi oluşturulmaya çalışılmıştır (Gültekin, 2008).

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında vurgulanan yeni anlayışlardan biri de dersler arasındaki ilişkilendirilmedir. Programda derslerin **diğer derslerle ilişkilendirilmesine** büyük önem verilmektedir. Bu kapsamda belirlenen kazanımların, gerek oluşturulan ara disiplinlerle ilişkilendirilmesi gerek kimi kazanımların da diğer derslerle ilişkilendirilmesi ön

plan çıkarılmıştır. Programda Matematik, Türkçe, Fen ve Teknoloji dersleri ile yatay ilişkilendirmeler yapılmıştır (Ece, 2007).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programının farklı boyutlarına yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların kimilerinde öğretme-öğrenme sürecine yönelik etkinliklerin değerlendirilmesi yer alırken, kimilerinde ise ders kitapları ele alınmıştır (Doğanay, 2008; Yaşar, 2005; Yılmaz, 2007; Aslan ve Demirel, 2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programını öğretmen görüşlerine dayalı olarak ele alan çalışmalar da bulunmaktadır (Memişoğlu, 2012; Kamber, Acun ve Akar, 2011; Hürsen ve Uzunboylu, 2009; Kalaycıoğlu, 2007; Kuyucu, 2007; Çetin, 2007; Yapıcı ve Demirdelen, 2007; Acat ve Ekinci, 2007; Alabaş ve Kamer, 2007; Ece, 2007; Gömleksiz ve Bulut, 2006; Aykaç ve Başar, 2005 vb.). Ancak bu çalışmalarda özellikle programın yeni anlayışlarını konu edinen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışların sorgulanması önemlidir. Ayrıca yeni bir eğitim sistemine geçileceği düşünüldüğünde, bu çalışmanın bulguları programların yenilenmesinde dikkate alınabilir. Bu yönüyle çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlar konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma:

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesinin bir yenilik olup olmadığının belirlenmesi,
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesinin programda öngörülen biçimde uygulamaya geçirilip geçirilmediğinin ortaya konulması,
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesinin programda öngörülen biçimde uygulamaya geçirilmesi için neler yapılması gerektiğinin belirlenmesi ve
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yönelik araştırma birikimine katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Bu araştırmanın genel amacı 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlar konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Sınıf öğretmenleri Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesini bir yenilik olarak görmekte midir?

- Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının; kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesine yönelik görüşleri nelerdir?
- Sınıf öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesi programda öngörülen biçimde uygulanabilmekte midir?

Araştırma 2010-2011 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlar konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2010–2011 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir’de Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı resmi ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreninin büyüklüğü ve bu çalışma evrenine ulaşmanın zaman ve maliyet tasarrufu sağlanması (Özmen, 2000:182) nedenlerinden dolayı örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu amaçla olasılıklı örnekleme yöntemlerinden “tek aşamalı” ya da “küme örnekleme” olarak adlandırılan örnekleme yaklaşımından yararlanılmıştır.

Küme örnekleme, tanımlanan evrenin hacminin çok büyük olması, birimlerin geniş bir coğrafi alana yayılmış olması ve bu birimlerle ilgili güncel bir çerçevenin bulunmaması ya da bir liste oluşturmanın hem masraflı hem de çok zaman alacak olması durumunda başvurulması gereken bir yaklaşımdır (Özmen, 2000:182).

Araştırmada küme örnekleme kapsamında Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı 11 “eğitim bölgesi”nden rastlantısal olarak seçilmiş 26 ilköğretim okulunda görevli 4. ve 5. sınıfları okutan 105 sınıf öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan öğretmenlerin kişisel bilgileri Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1: Sınıf Öğretmenlerinin Kişisel Bilgileri

Değişken		Frekans	Yüzde %
Cinsiyet	Bayan	74	% 70.5
	Erkek	31	% 29.5
Kıdem	1-5	8	% 9,5
	6-10	13	% 12.4
	11-15	41	% 39
	16-20	19	% 18.1
	21 yıl ve üstü	22	% 21
Mezun olduğu okul	Eğitim	63	% 60
	Fen edebiyat	19	% 18.1
	Diğer	23	% 21.9
Sınıf düzeyi	4. sınıf	52	% 49.5
	5. sınıf	53	% 50.5

Çizelge 1. incelendiğinde araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %70.5'i bayan, %29.5'i erkektir. Kıdem yıllarına göre incelendiğinde ise öğretmenlerinin %39'u 11-15, %21'i 21 yıl ve üstü, %18.1'i 16-20, %12.4'ü 6-10 ve %9.5' ise 1-5 yıl arası kıdeme sahiptir. Öğretmenler mezun oldukları fakülte türüne göre incelendiğinde % 60'ı eğitim fakültesi, %18,1' i fen edebiyat fakültesi, %21.9'u ise diğer fakültelerden mezun olmuştur. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin % 49.5'i 4. Sınıf, % 50.5' i ise 5. Sınıfta eğitim vermektedir.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan “2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yeni Anlayışlar: 1998 Öğretim Programından Farklılıkları Açısından Bir İnceleme” adındaki anket formundan yararlanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin kişisel bilgilerini belirlemeyi amaçlayan “Kişisel Bilgiler”; ikinci bölümünde ise yine sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkesine yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlayan “Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yeni Anlayışlar” bölümüne yer verilmiştir. Ankette toplam 50 kapalı uçlu ile 2 açık uçlu soru yer almaktadır. Anket uygulamaya geçilmeden önce alan uzmanlarına verilmiş ve elde edilen görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca anket, ankette yer alan soruların anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek amacıyla 5 öğretmene verilmiş, gerekli düzeltmelerden sonra son biçimi verilerek uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada istatistiksel çözümlerlerin gerçekleştirilmesinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) paket programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında; nicel verilerin analizinde yüzde ve frekans analizinden, nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bulguları araştırmanın amaçları doğrultusunda sunulmuştur. Elde edilen veriler, f ve % değerleri belirtilerek yorumlanarak çizelgeler biçiminde sunulmuştur.

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Anlayışları Yenilik Olarak Görme Durumlarına İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık anlayışlarını yenilik olarak görme durumlarına ilişkin görüşleri Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2: Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Anlayışların Yenilik Olup Olmadığına İlişkin Görüşler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Anlayışlar		Evet	Kısmen	Hayır
Kazanımlar	f	50	44	9
	%	48,5	42,7	8,7
Ara disiplinler	f	40	56	6
	%	39,2	54,9	5,9
Öğrenme alanları	f	53	45	5
	%	51,5	43,7	4,9
Diğer derslerle ilişkilendirme	f	52	43	8
	%	50,5	41,7	7,8
Sarmallık	f	38	56	7
	%	37,6	55,4	6,9

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin %48,5’i kazanımların, %51,5’i öğrenme alanlarının ve %50,5’i diğer derslerle ilişkilendirmenin bir yenilik olduğunu düşünmektedirler. Ara disiplinlerin kısmen bir yenilik olduğunu düşünen sınıf öğretmenlerinin oranı %54,9 iken, sarmallığın kısmen bir yenilik olduğunu düşünenlerin oranı %55,4’tür. Buna göre, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan bu anlayışların tümünün sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu tarafından bir yenilik olarak görüldüğü söylenebilir.

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yeni Anlayışlarla İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar, ara disiplinler, öğrenme alanları, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık anlayışlarının özelliklerine ilişkin görüşleri f ve % biçiminde çizelgelerle ortaya koyulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin **kazanımlara** ilişkin görüşleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3: Sınıf Öğretmenlerinin Kazanımlar Anlayışına İlişkin Görüşleri

Kazanımlar		Evvet	Kısmen	Hayır
1. Kazanımlar önceki programdaki hedeflerden daha işlevsel midir?	f	56	35	15
	%	52,8	33	14,2
2. Kazanımlar, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları ile tutarlı mıdır?	f	60	45	2
	%	56,1	42	1,9
3. Kazanımlar çocuklara temel yaşam becerileri edindirecek nitelikte midir?	f	40	57	10
	%	33,4	53,3	9,3
4. Kazanımlar çocukların istenen kişisel nitelikleri edindirecek nitelikte midir?	f	36	59	12
	%	33,6	55,2	11,2
5. Kazanımlar anlaşılır biçimde ifade edilmiş midir?	f	54	39	13
	%	50,9	36,8	12,3
6. Kazanımlar gerçekleştirilebilir nitelikte midir?	f	45	50	7
	%	44,1	49	6,9
7. Kazanımlar, toplum koşulları ve gereksinimlerine yanıt vermekte midir?	f	45	51	11
	%	42,1	47,7	10,2
8. Kazanımlar, sınıf düzeyine uygundur.	f	61	39	7
	%	57	36,5	6,5
9. Kazanımlar, çocukların gelişim düzeylerine uygun mudur?	f	60	39	8
	%	56,1	36,4	7,5
10. Kazanımlar, birbirleriyle tutarlı mıdır?	f	70	30	6
	%	66	28,3	5,7
11. Kazanımlar diğer ünitelerin kazanımlarıyla ilişkili midir?	f	54	49	4
	%	50,5	45,8	3,7
12. Kazanımlar diğer derslerin kazanımlarıyla ilişkili midir?	f	57	48	2
	%	53,2	44,9	1,9

Çizelge 3 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun, kazanımları hedeflerden daha işlevsel bulduğu (%52,8) görülmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri kazanımların, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları (%56,1) ve kendi içerisinde (%66) tutarlı, diğer ünite (%50,5) ve derslerle (%53,2) ilişkili olduğunu, kazanımların anlaşılır biçimde ifade edildiğini (%50,9), sınıf düzeyine (%57) ve çocukların gelişim özelliklerine (%56,1) uygun olduğunu “evet” seçeneğini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin “kısmen” seçeneğini işaretleyerek yanıtladıkları sorular ise; kazanımların çocuklara temel yaşam becerileri (%53,3) ve istenilen kişisel nitelikleri (%55,2) edindirme, gerçekleştirilebilir nitelikte olma (%49), toplumun gereksinimleri ve koşullarına yanıt verme (%47,7) özelliklerini içeren sorular olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin “evet” seçeneğini en çok (%66) işaretledikleri soru “Kazanımlar, birbirleriyle tutarlı mıdır?” sorusu iken, “hayır” seçeneğini en çok (%14,2) işaretledikleri soru ise “Kazanımlar önceki programdaki hedeflerden daha işlevsel midir?” sorusudur. Kazanımlara ilişkin elde edilen bulgulara göre, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun kazanımlara ilişkin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin **ara disiplinlere** ilişkin verdikleri yanıtlar Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4: Sınıf Öğretmenlerinin Ara Disiplinler Anlayışına İlişkin Görüşleri

Ara Disiplinler		Evet	Kısmen	Hayır
13. Ara disiplinlere yer verilmesi programın anlayışına uygun mudur?	f	66	36	4
	%	62,2	34	3,8
14. Ara disiplinler, programın amaçlarını gerçekleştirmek bakımından uygun olarak belirlenmiş midir?	f	48	56	2
	%	45,3	52,8	1,9
15. Ara disiplinler, programa zenginlik katmakta mıdır?	f	51	51	4
	%	48,1	48,1	3,8
16. Ara disiplinler, öğrenilenlerin farklı derslerle ilişkilendirilmesini sağlamakta mıdır?	f	47	55	4
	%	44,3	51,9	3,8
17. Ara disiplinler çocukların yaşam becerilerini geliştirmekte midir?	f	43	59	4
	%	40,6	55,7	3,7
18. Ara disiplinler, öğrenilenlerin yaşam ile ilişkilendirilmesini sağlamakta mıdır?	f	38	65	3
	%	35,8	61,3	2,7
19. Ara disiplinler, programda ünite ya da konu olarak yer almayan durumların öğretilmesini sağlamakta mıdır?	f	41	55	10
	%	38,7	51,9	9,4
20. Ara disiplinlerle ilişkilendirme, ek bir planlama getirmekte midir?	f	32	53	21
	%	30,2	50	19,8
21. Ara disiplinlerle ilişkilendirme öğrenme alanları arasında bütünlük oluşmasını sağlamakta mıdır?	f	40	61	5
	%	37,7	57,5	4,8
22. Ara disiplinlerle ilişkilendirmenin nasıl yapılacağı programda açıklanmış mıdır?	f	38	61	7
	%	35,8	57,5	6,7
23. Ara disiplinlerle ilişkilendirmeye yönelik programda yeterli örnek verilmiş midir?	f	31	58	17
	%	29,3	54,7	16

Çizelge 4’te görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu (%62,2) ara disiplinlere yer verilmesini programın anlayışına uygun bulmaktadırlar. Ancak, sınıf öğretmenleri ara

disiplinlerin programın amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olması (%52,8), çocukların yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik olması (%55,7), öğrenilenleri yaşamla ilişkilendirmeyi sağlaması (%61,3), ek bir planlama gerektirmesi (%50), ilişkilendirmeye yönelik programda yeterli örnek verilmesi (%54,7) özelliklerine kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenleri, ara disiplinlerin öğrenilenlerin farklı derslerle ilişkilendirilmesini sağlamasına (%51,9) ve programda yer almayan konuların öğretimini sağlamasına (%51,9) kısmen seçeneğinde aynı oranda yanıt verirlerken; aynı biçimde, öğrenme alanlarında bütünlük sağlamasına (%57,5) ve ilişkilendirmenin programda açık olarak yapılmasına (%57,5) da aynı oranda kısmen biçiminde yanıtlamışlardır. Bunlara ek olarak, ara disiplinlerin programa zenginlik katması maddesine sınıf öğretmenleri “*evet*” ve “*kısmen*” seçeneklerine eşit oranda (%48,1) yanıt vermişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin “*evet*” seçeneğini en çok (%62,2) işaretledikleri soru “Ara disiplinlere yer verilmesi programın anlayışına uygun mudur?” sorusu iken, “*hayır*” seçeneği en çok (%19,8) işaretledikleri soru ise “Ara disiplinlerle ilişkilendirme, ek bir planlama getirmekte midir?” sorusudur. Ara disiplinlere ilişkin ortaya çıkan bulgulara göre, sınıf öğretmenlerinin ara disiplinlere yönelik olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin **öğrenme alanlarına** ilişkin verdikleri yanıtlar Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 5: Sınıf Öğretmenlerinin Öğrenme Alanlarına İlişkin Görüşleri

Öğrenme Alanları		Evet	Kısmen	Hayır
24. Öğrenme alanları, birbiriyle ilişkili beceri, kavram ve değerlerin bütünlüğünü sağlamakta mıdır?	f	47	56	4
	%	44,9	52,3	3,7
25. Öğrenme alanlarına yer verilmesi programın anlayışına uygun mudur?	f	57	44	6
	%	53,3	41,1	5,6
26. Öğrenme alanları ünitelere işlevsellik kazandırmakta mıdır?	f	42	60	5
	%	39,3	56	4,7
27. Öğrenme alanları temalarla ilişkili midir?	f	69	34	4
	%	64,5	31,8	3,7
28. Öğrenme alanları programın uygulanmasını kolaylaştırmakta mıdır?	f	46	47	12
	%	43,8	44,8	11,4
29. Öğrenme alanlarının isimleri ilgi çekici midir?	f	45	46	16
	%	42	43	15
30. Öğrenme alanları, ünitelerle tutarlı mıdır?	f	59	39	5
	%	57,2	37,9	4,9
31. Öğrenme alanları belirlenen kazanımları gerçekleştirecek nitelikte midir?	f	43	52	12
	%	40,2	48,6	11,2

Çizelgede görüldüğü gibi, sınıf öğretmenleri öğrenme alanlarının temalarla ilişkili olmasına (%64,5), öğrenme alanlarının programda yer almasının benimsenen anlayışa uygun olmasına (%53,3) ve öğrenme alanlarının ünitelerle tutarlı olmasına (%57,2) “*evet*” seçeneğini işaretleyerek katılmışlardır. Sınıf öğretmenleri öğrenme alanlarının birbiriyle ilişkili kavram, beceri ve değerlerin bütünleşmesini sağlamasına (%52,3), öğrenme alanlarının ünitelere işlevsellik kazandırmasına (%56), programın uygulanmasını kolaylaştırmasına (%44,8), isimlerinin ilgi çekici olmasına (%43) ve kazanımları gerçekleştirecek nitelikte olmasına (%48,6) “*kısmen*” seçeneğini işaretleyerek yanıt vermişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin “*evet*” seçeneğini en çok (%64,5) işaretledikleri soru “Öğrenme alanları temalarla ilişkili midir?” sorusu iken, “*hayır*” seçeneği en çok (%15) işaretledikleri soru ise “Öğrenme alanlarının isimleri ilgi çekici midir?” sorusudur. Araştırma bulguları dikkatle incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin öğrenme alanlarına yönelik olarak genelde olumlu düşündükleri söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin **diğer derslerle ilişkilendirmeye** ilişkin verdikleri yanıtlar Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6: Sınıf Öğretmenlerinin Diğer Derslerle İlişkilendirmeye İlişkin Görüşleri

Diğer Derslerle İlişkilendirme		Evet	Kısmen	Hayır
32. Diğer derslerle ilişkilendirme, programın önemli bir özelliği midir?	f	61	35	11
	%	57,0	32,7	10,3
33. Diğer derslerle ilişkilendirmeler için programda yapılan açıklamalar yeterli midir?	f	40	45	22
	%	37,3	42,1	20,6
34. Diğer derslerle ilişkilendirmeler, programın uygulanmasında etkili bir biçimde gerçekleştirilmekte midir?	f	36	49	22
	%	33,6	45,8	20,6
35. Diğer derslerle ilişkilendirme, etkili öğrenmeyi sağlamakta mıdır?	f	48	47	12
	%	44,9	43,9	11,2
36. Diğer derslerle ilişkilendirme, öğrencilerin bir derste öğrendiklerini diğer derslere transfer etmelerini sağlamakta mıdır?	f	52	49	6
	%	48,6	45,8	5,6
37. Diğer derslerle ilişkilendirme öğrencilerin ilgisini çekmekte midir?	f	60	35	12
	%	56,1	32,7	11,2
38. Diğer derslerle ilişkilendirme için programda ayrılan zaman yeterli midir?	f	24	47	36
	%	22,4	44	33,6
39. Diğer derslerle ilişkilendirme öğrencilerin gereksinimlerini karşılamakta mıdır?	f	25	70	12
	%	23,4	65,4	11,2

Çizelge incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin diğer derslerle ilişkilendirmenin programın bir özelliği olmasına (%57), bu ilişkilendirmenin etkili öğrenmeyi sağlamasına (%44,9), öğrencilerin öğrendiklerini diğer derslere transfer etmesini kolaylaştırmasına

(%48,6) ve öğrencilerin ilgisini çekmesine (%56,1) “*evet*” seçeneğini işaretleyerek katıldıkları görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkilendirilmesinin programda yeterince açıklanmasına (%42,1), programın uygulanmasında etkili bir biçimde gerçekleşmesine (%45,8), programda ayrılan sürenin yeterli olmasına (%44) ve öğrencilerin gereksinimlerine karşılamasına (%65,4) sınıf öğretmenleri “*kısmen*” seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin “*evet*” seçeneğini en çok (%57,0) işaretledikleri soru “Diğer derslerle ilişkilendirme, programın önemli bir özelliği midir?” sorusu iken, “*hayır*” seçeneğini en çok (% 33,6) işaretledikleri soru ise “Diğer derslerle ilişkilendirme için programda ayrılan zaman yeterli midir?” maddesidir. Araştırma bulgularına göre sınıf öğretmenlerinin diğer derslerle ilişkilendirme konusunda genelde olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin **sarmallık ilkesine** ilişkin verdikleri yanıtlar Çizelge 7’de yer almaktadır.

Çizelge 7: Sınıf Öğretmenlerinin Sarmallık İlkesine İlişkin Görüşleri

Sarmallık İlkesi	Evet		Kısmen	Hayır
	f	%		
40. Sarmallık gereğince, konular yeri ve zamanı geldikçe derinlemesine öğretilmekte midir?	35	32,7	52	20
41. Sarmallık, öğrencilerin eski bilgileri hatırlamasını sağlamakta mıdır?	43	40,2	57	7
42. Sarmallık, program uygulamalarında etkili bir biçimde gerçekleştirilmekte midir?	32	29,9	60	15
43. Sarmallık, öğrencilerin yeni bilgileri daha iyi öğrenmesini sağlamakta mıdır?	48	44,9	49	10
44. Program sarmallık özelliği göz önünde bulundurularak hazırlanmış mıdır?	38	35,5	58	11
45. Sarmallık özelliğinin bir gereği olarak içerik aşamalı ve birikimli bir biçimde düzenlenmiş midir?	35	32,7	59	13
46. Sarmallık özelliğinden dolayı konulara derinleşen bir içerikle tekrarlanarak her sınıfta yer verilmekte midir?	38	44,9	60	8
47. Sarmallık özelliğinden dolayı konular aynı sınıf düzeyinde de yeri geldikçe ele alınmakta mıdır?	48	44,9	55	4
48. Programdaki sarmallık ilkesi öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyini artırmakta mıdır?	43	40,2	53	11

Çizelgede görüldüğü gibi, sınıf öğretmenleri sarmallık boyutuna ilişkin verilen maddelerin tümüne *kısmen* düzeyinde katılmıştır. Konuların yeri ve zamanı geldikçe

derinlemesine öğretilmesine (%48,6), öğrencilerin eski bilgilerini hatırlamasını sağlamasına (%53,3), program uygulamalarında etkili bir biçimde gerçekleştirilmesine (%56,1), öğrencilerin yeni bilgileri daha iyi öğrenmesini sağlamasına (%45,8), programın sarmallık ilkesine göre hazırlanmasına (%54,2), içeriğin aşamalı ve birikimli biçimde düzenlenmesine (%55,1), içeriğin tekrarlanarak her sınıfta verilmesine ve yeri geldikçe aynı sınıf düzeyinde de tekrarlanmasına (%51,4), öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyini artırmasına (%49,5) sınıf öğretmenleri kısmen yanıtını vererek katılmışlardır.

Sınıf öğretmenlerinin “*evet*” seçeneği en çok (%44,9) işaretledikleri sorular aynı oranla “Sarmallık, öğrencilerin yeni bilgileri daha iyi öğrenmesini sağlamakta mıdır?”, “Sarmallık özelliğinden dolayı konulara derinleşen bir içerikle tekrarlanarak her sınıfta yer verilmekte midir?” ve “Sarmallık özelliğinden dolayı konular aynı sınıf düzeyinde de yeri geldikçe ele alınmakta mıdır?” soruları iken, “*hayır*” seçeneğini en çok %(18,7) işaretledikleri soru ise “Sarmallık gereğince, konular yeri ve zamanı geldikçe derinlemesine öğretilmekte midir?” sorusudur. Araştırma bulguları dikkatle incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin sarmallık ilkesine yönelik genelde olumlu görüş belirttikleri söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin programda yer alan bu anlayışların programda öngörüldüğü biçimde uygulanıp uygulanmadığına ilişkin verdikleri yanıtlar Çizelge 8’de gösterilmiştir.

Çizelge 8: Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Anlayışların Programda Öngörüldüğü Biçimde Uygulanıp Uygulanmadığına İlişkin Görüşleri

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Anlayışlar		Evet	Kısmen	Hayır
Kazanımlar	f	56	43	2
	%	55,4	42,6	2
Ara disiplinler	f	41	57	3
	%	40,6	56,4	3
Öğrenme alanları	f	53	46	2
	%	52,5	45,5	2
Diğer derslerle ilişkilendirme	f	39	54	8
	%	38,6	53,5	7,9
Sarmallık	f	44	51	5,9
	%	43,6	50,5	5,9

Çizelge 8’de görüldüğü gibi, sınıf öğretmenleri kazanımların programda öngörüldüğü biçimde uygulanmasına %55,4, öğrenme alanlarının uygulanmasına ise %52,5 oranında evet yanıtını vererek katılmışlardır. Ancak ara disiplinlerin uygulanmasına %56,4, diğer derslerle ilişkilendirmenin uygulanmasına %53,5 ve sarmallık ilkesinin uygulanmasına ise %50,5

oranında kısmen yanıtını vererek görüşlerini belirtmişlerdir. Buna göre sınıf öğretmenlerinin programda yer alan yeni anlayışların programda öngörüldüğü biçimde uygulandığını düşündükleri söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Programında yer alan yeni anlayışlara ilişkin “Sosyal Bilgiler programındaki yeni anlayışlara yönelik genel olarak ne düşünüyorsunuz?” ve “Sosyal Bilgiler programındaki yeni anlayışlara yönelik önerileriniz nelerdir?” sorularına verdikleri yanıtlar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Yeni Anlayışlara İlişkin Düşünceler ve Öneriler

Şekil 1’de görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programındaki yeni anlayışlara ilişkin düşünceleri olumlu görüşler ve olumsuz görüşler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin bu anlayışlara ilişkin olarak geliştirdikleri öneriler ise ders kitapları boyutu, program boyutu ve öğrenci boyutu olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin yeni anlayışlara ilişkin düşünceleri ve frekansları Çizelge 9’da gösterilmiştir.

Çizelge 9: Sınıf öğretmenlerinin SBÖ programında yer alan yeni anlayışlara ilişkin düşünceleri

SBÖ programındaki yeni anlayışlara ilişkin düşünceler	f
Olumlu görüşler	
Öğrenci düzeyine uygun	8
Öğrenci merkezli	7
Kazanımlar ve konular yaşamla ilişkili	6
Eski programdan daha iyi	3
İnsani değerler ön planda	2
Disiplinlerarası ilişkiler yeterli	2
Eğlenceli	1
Gereksiz bilgilerden arındırılmış	1
Verilen örnekler somut	1
Olumsuz görüşler	
Ders kitapları çok yetersiz	18
Konular yüzeysel ele alınmış	10
Ders süresi yetersiz	8
Kazanımların öğrenme alanları ve diğer derslerle bağlantısı yetersiz	3
Program uygulamada yetersiz	3
Diğer derslerle bağlantılı değil	2
Yazma becerilerine hitap etmiyor	1
Merkezi sınavlarla tutarlı değil	1

Çizelge 9’da görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretim Programındaki yeni anlayışlara ilişkin görüşleri olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Olumlu görüşler arasında en fazla frekansla öğrenci düzeyine uygun olması (f=8) yer alırken, en az frekansla eğlenceli (f=1), gereksiz bilgilerden arındırılmış (f=1) ve verilen örnekler somut (f=1) ifadeleri yer almıştır. Sınıf öğretmenlerinden biri bu konudaki görüşünü “...*öğrenci düzeyine uygun. Öğrenciler konuları anlıyor...*” biçiminde ifade ederek programın öğrenciye uygunluğuna, diğer bir öğretmen görüşünü “...*öğrenci merkezlidir. Öğrenciyi araştırmaya yönlendirdiği için öğrenmenin kalıcı olmasını sağlıyor.*” biçiminde ifade ederek öğrenciyi merkeze almasına, bir başka öğretmen görüşünü “...*öğrencileri hayatı tanımaya ve hayata hazırlamaya yönelik çok güzel kazanımlara yer vermiş...*” biçiminde ifade ederek yaşamın içinden olmasına dikkat çekmiştir. Yine sınıf öğretmenlerinden biri düşüncesini “*Öykülendirme biçiminde araştırmalardan, örnek yaşanmışlıktan yararlanarak konular işleniyor. Bu da öğrenmeyi somut haliyle sağlıyor...*” biçiminde ifade ederek somut yaşantılara, diğer bir öğretmen görüşünü “*Program hafifletilmiş, sadece önemli yerleri öğrenmeleri sağlanmış, gereksiz ve boş bilgiler çıkarılmış...*” biçiminde ifade ederek programın sadeleştirilmesine vurgu yapmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlara ilişkin olumsuz görüşler arasında en fazla frekansla ders kitaplarının yetersiz olması (f=18) yer alırken, en az frekansla

yazma becerilerine hitap etmemesi (f=1) ve merkezi sınavlarla tutarsız olması yer almaktadır. Bunu konu görüşünü “...*Sosyal Bilgiler kitabı bomboş, bilgi yok, örneklerle de konu anlatılamıyor...*” biçiminde ifade ederek ders kitaplarının bilgi bakımından eksik olduğuna vurgu yapmıştır. Başka bir sınıf öğretmeni ise “*Amaç olarak iyi şeyler hedeflenmiş olsa da konular ve aktarım şekli yüzeysel kalmıştır*” biçiminde görüş belirterek konuların derinlemesine ele alınmamasına dikkat çekmiştir. Sınıf öğretmenlerinden biri bu konudaki görüşünü “*Programın uygulanmasında zaman olarak çok sıkıntı çekiyoruz, zaman yeterli gelmiyor...*” biçiminde ifade ederek ders süresinin yetersiz olmasına, diğer bir öğretmen ise görüşünü “*...öğrenme alanları ve ara disiplinler tam olarak kazanımları karşılamamaktadır...*” biçiminde ifade ederek programdaki kopukluğa vurgu yapmıştır. Sınıf öğretmenlerinden biri görüşünü “*.... Tüm derslerde karşılaştığımız gibi bu dersin programı da yazma becerilerini köreltici özelliktedir.*” biçiminde ifade ederek programın yazma becerilerini geliştirmeyi desteklemediğini, bir diğer öğretmen görüşünü “*...çocukların girdikleri SBS’de bizim sınırlarını bilmediğimiz konulardan soru gelmektedir...*” biçiminde ifade ederek programın sınav sistemi ile olan tutarsızlığını belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinden Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlara yönelik olarak olumlu görüş belirtenlerin programı öğrenci düzeyine uygun buldukları, yaşamın içinden olmasını önemsedikleri ve eski programa göre daha iyi olduğunu düşündükleri söylenebilir. Programdaki yeni anlayışlar konusunda olumsuz görüşe sahip olan sınıf öğretmenleri de bulunmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin bu konuda en fazla ders kitaplarının yetersiz olduğunu vurguladıkları ifade edilebilir. Ayrıca öğretmenlerin konuların yüzeysel ele alınmasını ve süresinin yetersiz olmasını dile getirerek bu yönleriyle programın yetersiz olmasına dikkat çektikleri söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin SBÖ programındaki yeni anlayışlara ilişkin önerileri Çizelge 10’da gösterilmiştir.

Çizelge 10: Sınıf öğretmenlerinin SBÖ programında yer alan yeni anlayışlara ilişkin önerileri

SBÖ programındaki yeni anlayışlara ilişkin önerileri	f
Ders kitapları boyutu	
Bilgi açısından zenginleştirilmeli	18
Görsellerle desteklenmeli	7
Değerlendirme soruları yer almalı	3
Özet bölümü yer almalı	2
Programa uygun olmalı	2
Konu başlıkları sade olmalı	2
Araştırmaya yönlendirmeli	1
Program boyutu	
Dersin süresi artırılmalı	7
Konular ayrıntılı duruma getirilmeli	6
Materyallerle desteklenmeli	5
Öğrenci merkezli etkinlikler olmalı	3
Merkezi sınavlarla paralel olmalı	3
Kazanımlar uygulama düzeyi ağırlıklı olmalı	3
Belli aralıklarla güncellenmeli	1
Öğrenci boyutu	
Öğrenci düzeyine uygun olmalı	3
Bireysel farklılıklar dikkate alınmalı	1

Çizelgede görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan yeni anlayışlara ilişkin önerileri ders kitapları boyutu, program boyutu ve öğrenci boyutu olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Ders kitapları boyutunda en fazla frekansla bilgi açısından zenginleştirilmeli (f=18) yer alırken, en az frekansla araştırmaya yönlendirmeli yer almaktadır. Sınıf öğretmenlerinden biri görüşünü “*Önerim yalnızca kitaplar açısından olacak. Kitapların içinde daha fazla bilgi bulunmalı.*” biçiminde görüşünü belirterek kitapların bilgi açısından eksik olduğuna vurgu yapmıştır. Başka bir öğretmen görüşünü “*...ders kitapları görsellerle zenginleştirilmeli, görsellerle desteklenmeli...*” biçiminde ifade ederek görsellerin önemine, diğer bir öğretmen görüşünü “*...hazırlık çalışmalarının olması çok güzel. Ama ara ara konulara göre değerlendirme sorularına yer verilmelidir. Kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda öğretmenlere geri dönüt verir.*” biçiminde belirterek değerlendirme sorularının işlevine dikkat çekmiştir. Sınıf öğretmenlerinden biri araştırmaya yönlendirmesi gerektiğini düşünerek bu görüşünü “*...öğrenci merkezli çalışma ve araştırmalar bolca kitaplarda yer almalıdır.*” biçiminde ifade etmiştir.

Program boyutunda en fazla frekansla dersin süresi artırılmalı (f=7) yer alırken, en az frekansla belli aralıklarla güncellenmeli yer almaktadır. Sınıf öğretmenlerinden biri bu konudaki görüşünü “*Programın anlayışına tamamen katılıyorum. Benim uygulamadaki tek*

sıkıntım zaman. Ders süreleri artırılabilir...” biçiminde ifade ederek programın uygulanması konusunda zamanın yetersiz olmasına dikkat çekmiştir. Sınıf öğretmenlerinden diğeri program boyutundaki görüşünü *“Temalar ve içerisinde yer alan konular daha da detaylı ele alınmalı, ayrıntılara yer verilmeli.”* biçiminde ele alarak konuların daha ayrıntılı olmasını vurgularken, başka bir öğretmen *“Programın en eksik yanı bence materyal açısından desteklenmeyişidir. Materyaller süreçte kullanılmalıdır.”* biçiminde ele alarak materyal eksikliğini vurgulamıştır. Sınıf öğretmenlerinden biri program güncellenmenin önemini öne sürerek bu konudaki görüşünü *“Program günün şartlarına göre belli aralıklarla güncellenmesi programın önemini artırır.”* diyerek belirtmiştir.

Öğrenci boyutunda sınıf öğretmenleri öğrenci düzeyine olması gerektiğini (f=3) ve bireysel farklılıkların dikkate alınması gerektiğini (f=1) belirtmişlerdir. Öğrenci düzeyinin önemli olduğunu vurgulayan öğretmenlerden biri bu görüşünü *“Verilen konuların düzeye uygun hale getirilmesi gerekir.”* biçiminde açıklarken, diğeri bu görüşünü *“Sosyal Bilgiler ders konuları öğrencilerin seviyesine uygun olmalı...”* biçiminde açıklamış, başka bir öğretmen ise bunu *“Bilgi eksiklikleri öğrenci seviyesine uygun biçimde tamamlanmalı, öğrenciye uygun hale getirilmelidir.”* biçiminde ifade etmiştir. Bireysel farklılıkların dikkate alınmasını vurgulayan bir öğretmen bu konudaki görüşünü *“Bireysel farklılıklar daha fazla göz önüne alınmalıdır...”* biçiminde ele almıştır.

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programına ilişkin olarak önerileri dikkate alındığında ders kitaplarının gerek bilgi açısından gerekse görseller açısından zenginleştirilmesi gerektiğini ve ders kitaplarına özet ve değerlendirme soruları bölümlerini eklenmesinin önemli olduğunu düşündükleri ifade edilebilir. Sınıf öğretmenlerinin programı uygulamada zaman bakımından sıkıntı çektikleri ancak yine konuların ayrıntılı olmadığını vurguladıkları ifade edilebilir. Ayrıca öğretmenlerin programın sınavlarla tutarlı olmadığını düşündükleri söylenebilir. Programda öğrenci düzeyin uygunluğun önemli olduğunu ve bireysel farklılıkların program hazırlanmasında dikkate alınması gerektiğini önemsedikleri belirtilebilir.

Sınıf öğretmenlerinin programda yer alan yeni anlayışların çeşitli boyutlarına geneli katılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretim programında benimsenen anlayışlara ilişkin olumlu görüşlere sahip olan öğretmenlerin yanı sıra bu konuda olumsuz görüşlere sahip öğretmenler de bulunmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin programdaki anlayışlara ilişkin çeşitli önerileri bulunmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırma 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeni anlayışlar konusunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi ile ulaşılan sonuçlar alanyazınla tartışılarak kimi öneriler getirilmiştir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programında yer alan kazanımlar, öğrenme alanları ve diğer derslerle ilişkilendirme boyutlarının bir yenilik olduğunu düşündükleri görülmüştür. Buna ek olarak, sınıf öğretmenleri ara disiplinler ve sarmallık ilkesini kısmen bir yenilik olarak ele almaktadırlar. Benzer biçimde Kuyucu'nun (2007) araştırmasında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programında yapılan değişiklikleri yeterli gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda Sosyal Bilgiler öğretim programına getirilen yeni anlayışların sınıf öğretmenleri tarafından olumlu karşılandığı söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin kazanımlara yönelik genelde olumlu düşündükleri anlaşılmıştır. Nitekim, Memişoğlu (2012), Uzun (2007) ve Dilmaç'ın (2008) yaptıkları araştırmada da Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin programın kazanımlarını bu araştırmaya benzer biçimde olumlu buldukları görülmüştür. Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların programın genel amaçlarıyla tutarlı, çocukların gelişim ve hazırbulunuşluk düzeyine uygun olduğunu; çocuklarda istenen kişisel nitelikleri gerçekleştirme durumunun ise kısmen gerçekleştiğini düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır. Doğanay (2008) da çalışmasında kazanımların genel amaçlarla tutarlı olduğunu ifade etmiştir. Ancak Dilmaç (2008) Sosyal Bilgiler öğretim programına ilişkin yaptığı çalışmasında kazanımların öğrencilerin gereksinimleri karşılama yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla sözü edilen bu sonucun bu araştırmadaki kazanımların çocukların gelişim düzeyine uygun olması sonucu ile çeliştiği söylenebilir. Araştırmada ortaya çıkan kazanımların birbiri ile tutarlı olduğu sonucu Memişoğlu (2012) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile örtüşmektedir. Memişoğlu'nun (2012) araştırmasına katılan öğretmenler de kazanımların kendi içinde tutarlı olduğunu düşünmektedirler.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun ara disiplinlere yönelik olumlu görüşler bildirdikleri görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, ara disiplinlere yer verilmesinin programın anlayışına uygun olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca sınıf öğretmenleri ara disiplinlerin öğrenilenlerin yaşama ilişkilendirilmesinin kısmen gerçekleştiğini düşünmektedirler.

Sınıf öğretmenlerinin, öğrenme alanlarına yönelik olarak da olumlu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu boyutta, sınıf öğretmenleri öğrenme alanlarının temalarla ilişkili olduğunu düşünürken; ünitelere ise kısmen işlevsellik kazandırdığını düşünmektedirler. Memişoğlu'nun (2012) yaptığı araştırmaya katılan öğretmenlerin de program içeriğinin alt disiplinlerle ilişkili olduğunu belirttikleri görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmalarının elde edilen bu sonuç açısından paralellik taşıdığı söylenebilir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin, diğer derslerle ilişkilendirme konusunda da olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun bu boyutun programın önemli bir özelliği olduğunu ve kısmen öğrencilerin gereksinimlerini karşıladığını düşündükleri sonucu bulunmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu sarmallık anlayışını da olumlu bulmuşlardır. Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu sarmallığın öğrencilerin yeni bilgileri daha iyi öğrenmesini sağladığını, konuların derinleşen bir içerikle her sınıfta tekrarlandığını ve aynı sınıf düzeyinde de yeri geldikçe ele alındığını düşünmektedirler. Ayrıca, sınıf öğretmenleri sarmallık ilkesinin program uygulamalarında etkili biçimde kısmen gerçekleştirildiği görüşündedirler. Ekinci'nin (2007) Sosyal Bilgiler öğretim programını değerlendirmeye yönelik yaptığı araştırmasında, programın sarmallık ilkesine göre hazırlanmış olmasının olumlu bulunduğuna yönelik bulgusunun bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan anlayışlardan kazanımlar ve öğrenme alanlarının genelde uygulanabildiğini ancak, ara disiplinler, diğer derslerle ilişkilendirme ve sarmallık ilkelerinin ise kısmen uygulanabildiğini düşünmektedirler.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan yeni anlayışlara ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar olumlu ve olumsuz görüşler olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Bu konuda olumlu görüş belirten sınıf öğretmenleri, bu anlayışların öğrenci düzeyine uygun ve öğrenci merkezli olmasını; kazanımlar ve konuların ise yaşamla bağlantısını vurgulamışlardır. Nitekim Coşkun (2007) da Sosyal Bilgiler öğretim programı ile ilgili yaptığı araştırmada kazanımların yaşamın içinden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Olumsuz görüş belirten sınıf öğretmenleri ders kitaplarının yetersiz olduğunu, konuların yüzeysel ele alındığını ve ders süresinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. İnan Köroğlu (2006) ve Coşkun (2007) çalışmalarında Sosyal Bilgiler programında konuların

yüzeysel olarak verilip ayrıntılara yer verilmediğini bulgusuna ulaşmışlardır. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler öğretim programına ilişkin bu bulguların benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretim programındaki yeni anlayışlara ilişkin sınıf öğretmenlerinin getirdiği öneriler ders kitapları boyutu, program boyutu ve öğrenci boyutu olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Sınıf öğretmenleri ders kitaplarının bilgi açısından zenginleştirilmesi ve görsellerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Uzun (2007) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yetersiz olduğu sonucunu bulurken; Akdağ, 2008, Akgül (2006) ve İnan Koroğlu da (2006) çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinde görsellere daha fazla yer verilebileceğini belirtmiştir. Bu iki araştırmanın bulgularının, bu çalışmada elde edilen ders kitaplarının yetersiz ve görseller bakımından eksik olması bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Program boyutuna ilişkin olarak sınıf öğretmenleri ders süresinin artırılması gerektiğini önermişlerdir. Buna ilişkin olarak yapılan birçok çalışmada (Aslan, 2009; Altınöz, 2008; Dilmaç, 2008; Kamber, 2007; Uzun, 2007; Akgül, 2006 vb) Sosyal Bilgiler dersine ayrılan sürenin artırılması gerektiğini ifade etmeleri araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir. Buna ek olarak sınıf öğretmenleri, konuların ayrıntılı duruma getirilmesini ve materyallerle desteklenmesini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenleri öğrenci boyutunda ise programda anlayışlara ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinin öğrenci düzeyine uygunluğa dikkat etmesi ve bireysel farklılıkları önemsemesi gerektiğini önermişlerdir. Benzer biçimde Kuyucu (2007) araştırmasında 5. sınıf Sosyal Bilgiler konularının kimilerinin öğrenci düzeyine uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yeni anlayışlar korunmalı, bu anlayışlar daha da geliştirilmelidir.
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yeni anlayışların uygulanma düzeyinin daha da artırılabilmesi için ders kitapları zenginleştirilmelidir.
- Benzer araştırmalar farklı öğretim programlarına yönelik olarak yapılmalıdır.
- Benzer araştırmalar araştırma farklı veri toplama yöntemleri kullanarak yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acat, B. ve Ekinci, A. (2007). İlköğretim kurumlarında uygulanan sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre yapılandırmacı yaklaşım bağlamında değerlendirilmesi. *16. Eğitim Bilimleri Kongresi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Akdağ, H. (2008). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Uygulama Dönütleri (Konya İli Örneği). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akgül, N. İ. (2006). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler ve Karşılaşılan Sorunlar (Niğde İl Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alabaş, R. ve Kamer, S. T. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerlendirilmesi: Uygulayıcı görüşlerinin nitel analizi. *İlköğretim Kongresi: İlköğretimde Eğitim ve Öğretim Kongresi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Arslan, A. ve Demirel, Ö. (2007). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi yeni öğretim programının değerlendirilmesi, *Milli Eğitim*. 175, 198-209.
- Aslan, D. (2009). İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ata, B. (2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. İçinde C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (s. 71-83). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Atınöz, S. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Ve Müfettiş Görüşleri (Bolu İli Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim programının değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu* içinde (s.343-361). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi.

- Coşkun, A. (2007). İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma (Ankara İli Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, F. (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Meram İlçesi Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demirel, Ö. (2001) Öğretimde yeni yaklaşımlar”. Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. (Editör: M. Gültekin). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2011). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dılmaç, Y. (2008). Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri (İstanbul Avrupa Yakası Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi. Ç. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi 17(2), 77-96.
- Ece, B. (2007). İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Ekinci, A. (2008). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ermış, S. (2008). Sosyal Bilgiler Dersindeki Ara Disiplinlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gömlüksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Sayı 47, 393-421.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.57-78). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Hürsen, Ç. ve Uzunboylu, H.(2009) İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. <http://www.world-education-center.org/index.php/cjes/article/viewpdfinterstitial/20/16> adlı siteden 22.12.2010 tarihinde alınmıştır.
- İnan Koroğlu, F. (2006). İlköğretim I. Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ile ilgili Sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kamber, T., Acun, İ. Ve Akar, C. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulanabilirliği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 4(2),195-218.
- Kamber, T. (2007). 2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuyucu, İ. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Öğretim Programının Uygulanmasının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Selçuklu İlçesi Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kuyucu, İ. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Öğretim Programının Uygulanmasının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. (Selçuklu İlçesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEB. (2004). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. (Eğitim Amacıyla Hazırlanan Taslak Baskı). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.
- Michaelis, J. U. and Garcia, J. (1996). *Social studies for children a guide to basic instruction*. (Eleventh edition). Boston: Allyn and Bacon.

- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s.). (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Safran, M. (2004). İlköğretim programlarında yeni yaklaşımlar (sosyal bilgiler 4-5. sınıf),. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. 5(54-55). [Elektronik Version]. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/safran.htm.>, adresinden 05.12.2010 tarihinde alınmıştır.
- Uzun, A. (2007). 2005-2006 Öğretim Yılında Uygulamaya Başlanan Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkında Öğretmen Görüşleri (Ankara İli Pilot Okullar). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yapıcı, M. Ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online* 6(2), 204-212.
- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal bilgiler programı ve öğretimi. *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu* içinde (s.329-342). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi.
- Yılmaz, A. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Yapılandırmacı Yaklaşım Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.